

Venecijanski bijenale

Novonastala situacija je okidač za mogu

Aida Abadžić Hodžić

Kada je 2012. godine predložen model Muzeja savremene umjetnosti Republike Srpske o načinu organizacije učešća Bosne i Hercegovine na Venecijanskom bijenalu, a isti ubrzo i prihvaćen od Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine, tada sam napisala tekst u kojem sam pojasnila razloge zašto sam protiv takvog koncepta, ali tekst nisam objavila. Iako smo i tada bili dovedeni "pred gotov čin" bez ikakve šire rasprave struke o ponuđenom modelu, i iako se čitav razgovor desio netransparentno, u povoljnim personalnim konstelacijama, nisam željela uzdrmati temelje te jalove konstrukcije, u kratkom naletu nade koji se pojavio među velikim brojem mojih kolega, i dovesti u pitanje dobru namjeru kolega iz Banje Luke da se, u složenom političkom okviru, iznade stanovit "modus operandi", a kojim bi se buduće sudjelovanje Bosne i Hercegovine u Veneciji pomaknulo sa mrtve tačke.

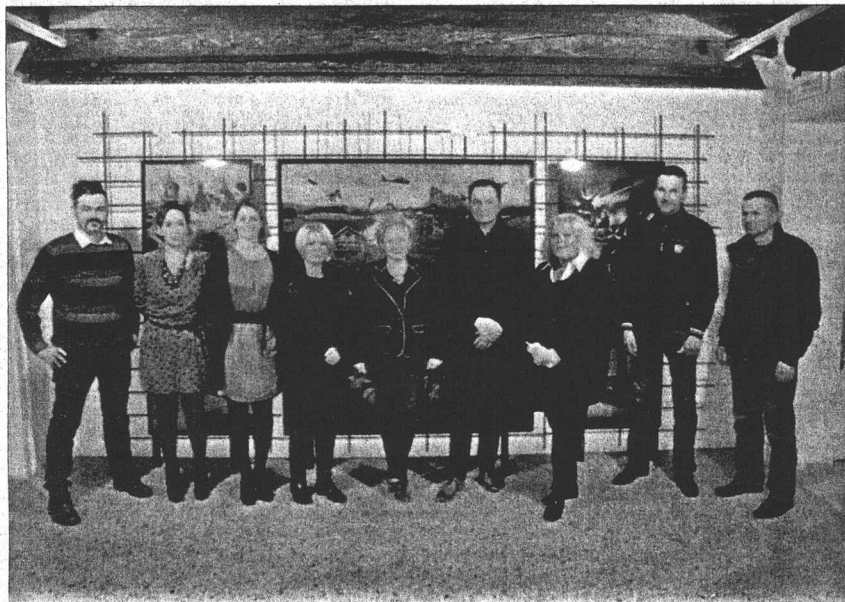
Model predstavljanja

Danas moram priznati da je to možda jedini tekst za koji mi je, do sada, žao da nije bio objavljen kada mu je i bilo vrijeme. U kakofoniji brzopleto izrečenih stavova koji se javljaju posljednjih dana vezano za učešće Bosne i Hercegovine na Venecijanskom bijenalu, i koji se sve glasnije neuspješno pokušavaju oblikovati do skladnog i argumentiranoj diskusiji, želim stručnoj i široj javnosti ponuditi i nekoliko protustavova. Ranije formirani stavovi u ovom su tekstu dopunjeni aktualnom raspravom i novim činjenicama.

1. O načinu organiziranja selekcije

Sasvim je već 2012. godine bilo jasno da je, na političkoj ravni, nedopustiv model predstavljanja Bosne i Hercegovine pod egidom "nacionalne selekcije" a u kojem izbor selektora primarno mora ispuniti preduslov entitetskog ključa. Da li to znači da Ministarstvo civilnih poslova, a koje na državnom nivou u svom resoru ima i oblast kulture, ima jedinu ulogu da prati koliko-toliko pravilnu, paritetnu podjelu nadležnosti, sredstava i nacionalne zastupljenosti u odabiru selektora i umjetnika, ili da na ozbiljan, odgovoran i sustavan način osmišljava kulturnu politiku Bosne i Hercegovine i, stvaranjem poticajne klime i uvjeta djelovanja, utiče i na podizanje razine kvalitete i same umjetničke produkcije? Model koji je prihvaćen prije nekoliko godina ne može ponuditi vjerodostojnu selekciju savremene umjetnosti u Bosni i Hercegovini

U kakofoniji brzopleto izrečenih stavova koji se javljaju posljednjih dana vezano za bijenalu, i koji se sve glasnije neuspješno pokušavaju oblikovati do skladnog i argumentiranoj diskusiji, želim stručnoj i široj javnosti ponuditi i nekoliko pro

Tim Muzeja savremene umjetnosti RS-a na otvorenju Venecijanskog bijenala 2013.

Veliki broj Italijana zavirio je u bh. paviljon

jer je, kako je to pokazala već i prva selekcija po ovom modelu iz 2013. godine, sasvim izvjesno očekivati da bi se selektori opredijelili za parcijalno predstavljanje savremene bosanskohercegovačke likovne scene. Prema ponuđenom modelu, isključivo pravo selekcije i organizacije pripalo je Muzeju savremene umjetnosti RS-a i Umjetničkoj galeriji BiH, a koji su time, usput rečeno, dovedeni u isti status. Suhoparna matematička računica zbrajanja nije i ne može biti kredibilan model u odabiru radova. Udruženje likovnih umjetnika Bosne i Hercegovine na ovu je činjenicu trebalo već tada glasno reagirati jer to spada u domenu njihovog djelovanja zaštite interesa svih umjetnika Bosne i Hercegovine i pružiti otpor silama nasilne podjele u oblasti savremene umjetničke scene.

2. O načinu imenovanja komisije za odabir izloženog projekta

Držim da Ministarstvo civilnih poslova treba imenovati nezavisnu Komisiju za odabir ponuđenih prijedloga selekcija za Venecijansko bijenale, a u kojoj bi bili predstavnici struke iz oba entiteta (s mogućnošću da jedan član komisije bude i ugledni kustosa međunarodne likovne scene), pri čemu se, naravno, i za proceduru imenovanja članova komisije uspostavlja i definira kriteriji stručnosti, znanja, iskustva i upućenosti u predmetnu oblast. U tom kontekstu podržavam stav predstavnika ULUBiH-a i ULUPUBiH-a, nedavno iznešen po ovom pitanju, o tome da odabir mora biti "stručan, transparentan i prema unaprijed dogovorenim procedurama", ali, isto tako naglašavaju, da zadatak odabira projekta nije zadatak

Udruženja likovnih umjetnika i umjetnika primijenjenih umjetnosti. Oni o tome, naravno, mogu imati sud, ali on ne treba biti obavezujući. To je, prije svega, zadatak historičara i teoretičara umjetnosti, muzejskih i galerijskih djelatnika, likovnih kritičara, kustosa, predstavnika nezavisnih umjetničkih produkcija, a koji se bave savremenom vizualnom kulturom i savremenim vizualnim umjetnostima. Kod nas se odavno desila jedina sasvim neuobičajena praksa da umjetnici rade selekcije radova i pripremaju kolektivne izložbe bh. umjetnika u zemlji i inozemstvu i uspostavljaju vrijednosne kriterije. Često ne primjećuju da i sami krše vjerodostojnost principa za koje se nominalno zalažu. Na likovnoj sceni, kao i u svakoj drugoj oblasti djelovanja, svako bi trebao nastojati da radi svoj posao i da ga radi na najbolji mogući i najodgovorniji način. I da se tim prvim korakom povрати i iznova potvrdi dostojanstvo i vjerodostojnost svake struke i svake profesije. I zato je ponižavajuće kada i resorni ministri ne ispunjavaju iste kriterije: stručnosti, znanja, iskustva i upućenosti u predmetnu oblast.

Nezavisna komisija stručnjaka, koju bi imenovalo Ministarstvo civilnih poslova, jedina je vjerodostojna adresa na koju trebaju biti upućeni prijedlozi projekata za učešće na Venecijanskom bijenalu, a na temelju poziva koji bi raspisalo nadležno ministarstvo. Ime se

lektora i kustosa nacionalne selekcije ne bi tako bilo jednostrano određeno prema preferencijama aktualnog ministra, koji ne može sâm biti finalnim arbitrom, nego bi kvaliteta ponuđenog projekta i stručnost odabranog selektora bili transparentno upućeni komisiji na odluku, a stručnoj i široj javnosti na uvid. Ne bismo se svi nužno složili sa konceptom odabranog projekta i odabranim radovima (a što je i izazov svake selekcije i autorskog pristupa), ali sigurno ne bismo imali razloga za sumnju u način provođenja procedure, kao temelj poštivanja demokratskih standarda. Odabir selektora i izloženog projekta ne može i ne treba biti adresiran niti na Fondaciju za muzičke, scenske i likovne umjetnosti pri Federalnom ministarstvu kulture i sporta, a kako je, brzopleto, bilo predloženo posljednjih dana.

3. Ko sve i zašto može učestvovati na natječaju

Na ovakvom natječaju, kao i svim ostalim natječajima u demokratskim društvima mogu sudjelovati svi punoljetni građani. Prema mom mišljenju, pozitivan je iskorak koji su učinile neke zemlje, poput Hrvatske ove godine, koje su sudjelovanje na natječaju i prijedlog selekcija za nacionalni paviljon omogućile i inozemnim kustosima, a što nesumnjivo dodatno podiže kompetitivnu razinu kvalitete ponuđenih selekcija i istovremeno doprinosi internaci-

NESRETNE OKOLNOSTI

Nije sretna okolnost da je projekat Harisa Pašovića bio jedini ponuđeni ovogodišnji projekat, u odsustvu sudjelovanja Umjetničke galerije Bosne i Hercegovine, a koja mu je, kako sam dobila uvjerenja, za ovaj projekat pružila i pisanu podršku i na stanovit način, ustupila mjesto i ulogu organizatora. Isto tako, nije sretna okolnost da je do imenovanja projekta došlo izravnom odlukom nadležnog ministra na entitetskom nivou, ali to je, u postojećoj konstelaciji odnosa i definiranoj proceduri izbora, bio jedini mogući put

Selekcija postala licu promjenu

ino za učešće Bosne i Hercegovine na Venecijanskom
smislenog zvuka, kao svoj prilog smirenoj, razložnoj i
tustavova

Ljion

onalizaciji lokalne likovne scene. Zadatak bi komisije bio da procijeni ispunjenost kriterija definiranih u natječaju, kao i da ocijeni kvalitetu, izvornost i originalnost ponuđenog projekta.

I sada stavove iz mog neobjavljenog teksta, dodatno argumentiram: kada su se ovih dana predstavnici ULUBIH-a, ULUPUBIH-a upustili u pokušaj problemskog sagledavanja uzroka lošeg stanja u likovnom životu u Bosni i Hercegovini, na vrhu ledenog brijega ukazao se lik Harisa Pašovića, a pod kojim su bili nagomilani svi problemi koji opterećuju našu savremenu umjetnost. Zaboravilo se tada na niz mnogo važnijih pitanja koje čine svakodnevicu likovnog života i činjenicu da, bez obzira na referentnost koja participacija na bijenalu ima, samo bijenale nema "čudotvornu moć".

Platforma razgovora

Danas je već opće mjesto da se radovi iz oblasti savremenih likovnih umjetnosti na svojoj konceptualnoj, izvedbenoj i medijskoj razini prelijevaju i interferiraju sa filmskom, performativno-scenskom, plesnom, muzičkom i prostornom umjetnošću i da se, zbog izrazito širokog problemskog polja u produkciji i tumačenju radova savremene likovne umjetnosti u stručnoj literaturi sve više koriste termini "vizualne umjetnosti" i "vizualna kultura". Veliki broj umjetničkih akademija odavno djeluje u si-

nergiji raznih umjetničkih disciplina u svojim nastavnim programima i pod istim krovom. Iako je riječ o općepoznatoj činjenici, osobito onima koji poznaju karakter radova koji se izlažu na bijenalima savremene umjetnosti, a koji, prema krutim definicijama, teško da

šli tamo gdje im, više-manje, nije mjesto i što su sami osudili, tražeći stručne osobe na mjestima izvršne vlasti. Umjetnici bi tako "oteli" kompetencije stručnoj komisiji, a, time, na stanovit način, i "oteli umjetnost bh. umjetnicima".

Za 56. bijenale u Veneciji Haris Pašović, u suradnji sa Ladom Maglajić i Enesom Huseinčehajićem, predložio je multimedijalni rad pod nazivom "Hope" ("Nada"). U onoj mjeri u kojoj se, neizostavno, svaki autor projekta, kustos ili selektor "zrcali" u svome radu, u toj mjeri možemo bez sumnje reći da bi i Haris Pašović i njegov kreativni tim predstavljali Bosnu i Hercegovinu. Multimedijalni rad "Hope" sadrži elemente performativne umjetnosti, filma i grafičkog dizajna, a svojim konceptom i odabranom temom usuglašen je sa središnjom temom ovogodišnjeg bijenala, pod naslovom "All the World's Futures" nigerijskog kustosa Okwui Enwezora. Središnji izazov ovogodišnjeg bijenala, a koje ove godine bilježi 120 godina od svoga utemeljenja, sadržan je, riječima selektora Enwezora, u traganju za modelom "kako da umjetnici, mislioci, književnici, kompozitori, koreografi, pjevači i muzičari, kroz slike, predmete, riječi, akcije, stihove i zvukove povežu publiku u činu gledanja, slušanja, govora i djelovanja, a kako bi se dao smisao ne-

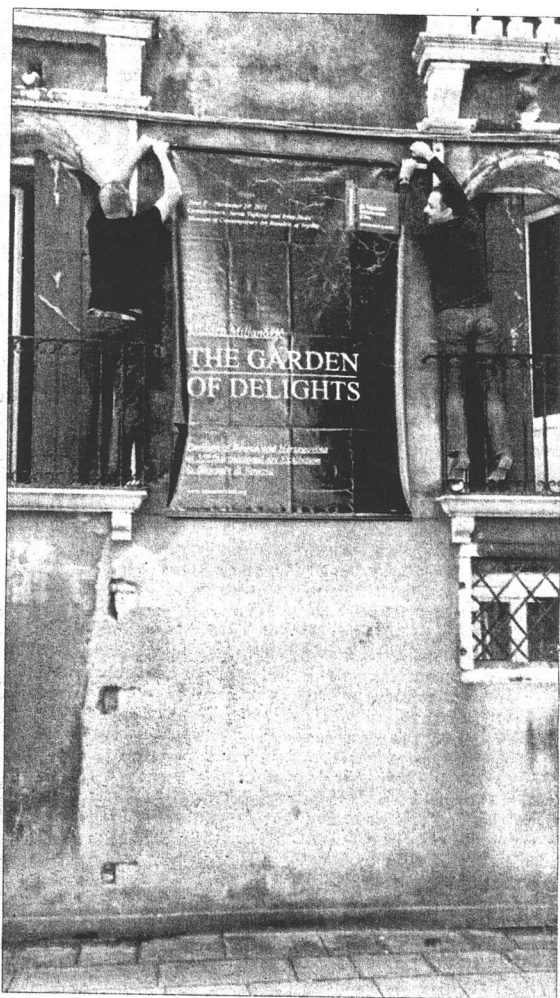
NEUOBIČAJENA PRAKSA

Kod nas se odavno desila jedna sasvim neuobičajena praksa da umjetnici rade selekcije radova i pripremaju kolektivne izložbe bh. umjetnika u zemlji i inozemstvu i uspostavljaju vrijednosne kriterije. Često ne primjećuju da i sami krše vjerodostojnost principa za koje se nominalno zalažu

pripadaju uvriježenom razumijevanju pojma "likovnih umjetnosti", ne čini se suvišnim iznova je naglasiti. Očekivati je da bi prijedlozi selekcija mogli stizati ne samo od historičara umjetnosti, likovnih kritičara i teoretičara, kustosa iz galerija, muzeja i nezavisnih produkcija, umjetničkih udruženja nego i od ljudi iz oblasti filma, teatra, glazbe, plesne umjetnosti, arhitekture. Isključivo je zadatak stručne komisije da procijeni kvalitetu ponuđenih projekata i njihovu konceptijsku i izvedbenu primjerenost. Ako bi se umjetnici trebali naći na političkim izbornim listama, a kako je bilo predlagano posljednjih dana, i jedino tako izboriti svoje mjesto i utjecati, između ostalog i na ishod selekcija, onda bi se na-

mirima i turbulencijama u vremenu u kojem živimo, (...) na jednoj izložbi koja se opire ograničavanju u okviru konvencionalnih modela izlaganja?"

Ako ovogodišnji selektor široko postavlja platformu razgovora, zašto da je mi ograničavamo? Riječima predsjednika bijenala Paolo Baratta, "svijet u kojem živimo otkriva brojne podjele, rane, nejednakosti i nesigurnosti u odnosu prema zajedničkoj budućnosti", a Enwezor je pozvan kao kustos ovogodišnje središnje selekcije, riječima Baratta, upravo iz razloga "osobite osjetljivosti prema unutrašnjim glasovima", a u kojima se, i u svijetu umjetnosti, odražavaju napetosti između društveno-političke i ekonomske

Postavljanje plakata za bh. paviljon u Veneciji 2013.

stvarnosti i naših intimnih, individualnih sudbina. Kao središnje mjesto svoje ovogodišnje selekcije Enwezor je istakao i danas, kao i prije stotinu godina od hica koji je obilježio Prvi svjetski rat i sedamdeset i pet godina od izbijanja Drugog svjetskog rata, krizni, nesiguran i neizvjestan karakter našeg "globalnog pejzaža koji je danas prostor digitalne modernosti i masovne mobilnosti" i obilježen ekonomskom krizom, virusnim pandemijama, secesionističkim politikama, humanitarnim katastrofama, ekološkom neravnotežom, izbjeglicama, imigrantima, genocidima". Koncept rada "Hope" koji je za ovogodišnje Venecijansko bijenale, ispred Bosne i Hercegovine, autorski koncipirao i kandidirao Haris Pašović suočava nas, na nekoliko razina, sa pitanjem nestalih osoba iz Bosne i Hercegovine i njihovim mjestom u našim individualnim i kolektivnim sudbinama.

Sretne i nesretne okolnosti

Odmjerenim pristupom, snažnog ekspresivno-empatijskog učinka, ovaj rad reflektira središnju temu ovogodišnjeg bijenala i otvara pitanje etičke odgovornosti u savremenoj umjetnosti. Iako u projektu "Hope" nisam autorski sudjelovao u oblikovanju koncepta i njegovoj produkciji i pozvana sam da sudjelujem kao autor pratećeg teksta u katalogu, ja ga, kao historičarka umjetnosti, podržavam i

preporučujem.

Nije sretna okolnost da je projekat Harisa Pašovića bio jedini ponuđeni ovogodišnji projekt, u odustvu sudjelovanja Umjetničke galerije Bosne i Hercegovine, a koja mu je, kako sam dobila uvjerenja, za ovaj projekat pružila i pisanu podršku i na stanovit način, ustupila mjesto i ulogu organizatora. Time i nije došlo do stvarnog izbora između više ponuđenih projekata, ali to je bio jedini ponuđeni i elaborirani projekat koji je stigao na očekivanu adresu i koji tematski, sadržajno i izvedbeno odgovara karakteru bijenala. Isto tako, nije sretna okolnost da je do imenovanja projekta došlo izravnom odlukom nadležnog ministarstva na entitetskom nivou, ali to je, u postojećoj konstelaciji odnosa i definiranoj proceduri izbora, bio jedini mogući put. Međutim, sretna je okolnost da je ova, novonastala situacija postala okidač za moguću promjenu predloženog načina odlučivanja i selekcioniranja radova i konačno nas uznemirila te tako navela da taj model odlučivanja iznova promislimo i pokušamo promijeniti. Već (i) samom tom činjenicom, sva je ova galama, ipak, imala smisla.

Platforma sudjelovanja mora se postaviti i otvoriti mnogo šire od tek dvije institucije, iz dva bosanskohercegovačka grada jer se time radikalno sužava mogućnost sudjelovanja i drugih institucionalnih i privatnih inicijativa.